

درباره مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات

گفتگو با حجت الاسلام والمسلمین دکتر رضایی مهر

ریاست مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات

مجله‌ی پاسخ: لطفاً بفرمایید مرکز در چه سالی و با چه هدفی تاسیس شد؟

♦ مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات در سال ۷۸ با تصویب شورای عالی حوزه علمیه قم تاسیس شد و اهداف مهمی هم پشت این قضیه بود. که می‌توان گفت هدف اصلی و اولویت اول هم پاسخگویی به شبهات دینی بود؛ شبهاتی که احیاناً از طرف برخی منابع القاء می‌شود و لازم است به آنها باید پاسخ داده شود. جوامع معمولاً به دلایل مختلف در مقاطعی خصوصاً در حوزه اعتقادات دچار مسایل و شبهاتی می‌شوند که در صورت عدم دفع و رفع آنها زیر ساخت های اعتقادی جامعه به مخاطره می‌افتد و از این روی باید به آنها پاسخ داد جامعه ما نیز از این قضیه مستثنی نیست و در برخی زمان‌ها درگیر مسائل و شبهاتی می‌شود که باید پاسخ داده شود. حالا چه کسی پاسخ بدهد؛ حضرات بزرگوار به این معنا رسیدند که پاسخگویی در وهله اول کار حوزه علمیه است. پاسخگویی به مسائل دینی، متولی اصلی‌اش حوزه است. لذا با این هدف (که شبهات و سوالات مردم در حوزه دین و معارف دینی پاسخ داده شود) این مرکز تاسیس شد، تا مردم بتوانند سوالات و شبهات خودشان را با یک مرکز حوزوی قابل اعتماد طرح کرده و جواب را بگیرند. لذا با این اهداف یک سری سیاست‌ها تنظیم شد و براساس آن اهداف و سیاست‌ها مرکز تاسیس شد.

مجله‌ی پاسخ: حضرت تعالی می‌دانید که در دهه ۷۰ مواجه بودیم با موجی از شبهات، آیا علت اینکه این مرکز در آن دهه شروع به فعالیت کرد با این مساله ارتباطی داشت یا نه؟

♦ نمی‌شود گفت بی‌ارتباط بوده است. ولی آنچه مهم است، ضرورت اصل پاسخگویی به شبهات در هر عصری است. حالا چه دهه ۷۰ و چه دهه ۸۰ و چه دهه‌های بعد؛ به هر حال مردم انتظار دارند حوزه علمیه به عنوان متولی دین و تبلیغ دین و ترویج معارف دینی، به سوالات و شبهات دینی پاسخ بدهد؛ البته در بعضی مقاطع تاریخی به جهت کثرت شبهات، عملیات پاسخ‌گویی برجستگی خاصی داشته است مثلاً در سال ۷۰ شبهات در جامعه رواج بیشتری یافت خصوصاً در مسائل معرفتی، معارفی و فرهنگی جامعه، با یک سری شبهات مواجه شدیم؛ لذا نمی‌شود گفت که چنین قضیه‌ای در تأسیس این مرکز دخالت نداشته، اما علت تامه هم نبوده است. بلکه این مرز با عنایت به یک مبنای اصلی که همان ضرورت پاسخ‌گویی حوزه به شبهات و سوالات دینی بود بنا شد.

مجله‌ی پاسخ: تا آنجایی که یادم است در همان بدو تشکیل مرکز شاید یک سال بعد از تأسیس؛ اعضای مرکز و مجموعه کارشناسان، دیداری را با مقام معظم رهبری داشتند. ایشان چه توصیه‌ها و رهنمودهایی داشتند؟

♦ آن دیداری که با رهبر معظم انقلاب داشتیم منشأش این بود که مدیر حوزه علمیه وقت حضرت آیت‌الله حسین بوشهری در دیداری که با رهبری معظم انقلاب داشتند گفته بودند که ما مرکزی تأسیس کردیم و یک بخشی هم دارد که به نقد شبهات مطبوعاتی می‌پردازد و ایشان اظهار تمایل کرده بودند که با مجموعه دست‌اندر کاران مرکز جلسهای داشته باشند پس از آن توفیق حضور پیدا کردیم و گزارشاتی درباره فعالیت مرکز ارائه شد و ایشان واقعا از فعالیت‌های مرکز و معاونت‌ها، بخش‌ها و گروه‌های مختلف و بخش نقد شبهات مطبوعاتی خیلی تقدیر کردند و خواستند که این کار با شدت و جدت ادامه پیدا بکند، خصوصاً نقد شبهات که ظاهراً عنایت بیشتری به این مسئله داشتند. چون در آن زمان برخی مطبوعات در القای شبهات فعالیت گسترده‌ای داشتند در همان دهه ۷۰ و ۸۰ خیلی از شبهات در رسانه‌ها مطرح می‌شد بعد پیشنهادهای هم فرمودند مثلاً در بحث پاسخگویی به شبهات و

طبقه‌بندی پاسخ‌ها و محتوای مرکز که بسیار پیشنهاد خوبی بود، مضمون فرمایش ایشان این بود که شما باید طوری اطلاعات‌تان را طبقه‌بندی کنید و باید آماری در دست داشته باشید که اگر از شما بپرسند مثلاً این در فلان ماه از فلان سال در فلان استان و شهر در مقطع سنی خاص یا جنسیت خاص چه شبهه‌ای مطرح بوده شما بتوانید گزارش بدهید. سوالاتی که می‌آید طبقه‌بندی بشود جنسیت، سطح سواد، استان، شهر، ماه و ... با این سازوکار می‌توان نیازسنجی نمود که مثلاً در فلان استان چه موضوعی بیش از سایر موضوعات نیاز به کار دارد و به لطف خدا همین فرمایش هم سریعاً پیگیری شد و الان هم در همین قضیه به لطف خدا کارهایی شده و موفق هستیم.

مجله‌ی پاسخ: در حال حاضر بیش از یک دهه از فعالیت مرکز مطالعات و پاسخ‌گویی به شبهات سپری شده است مرکز تا چه میزان به اهداف خود نزدیک شده و در این مسیر با چه چالش‌ها و موانعی رو به رو است؟

♦ ما گاهی در نگاه کلان و گاهی در نگاه خرد فعالیت‌ها را رصد می‌کنیم. و باز بررسی اینها با توجه به اهداف و سیاست‌های مندرج در اساسنامه باید دیده بشود که این خود یک بحث دیگری است. اما به لحاظ کلان و با توجه به اهداف و سیاست‌های مرکز در این سال‌ها، به نظر می‌رسد فعالیت‌ها بسیار مفید بوده و مرکز توانسته مخاطب‌های خودش را هم جذب کند و هم نگه بدارد. و این یک امتیازی است به نظر بنده، دلیلش هم این است که حجم سوالاتی که برایمان می‌آید از همان ۷۹ تا الان، هر چند حجم سوالات در یک فصل یا مقطع زمانی شدت و ضعف داشته است ولی سوالات به صورت متوسط می‌آمده یعنی قطع نشده است. مثلاً کاربرهای پایگاه اندیشه قم پیوسته مرتبند. به نظر می‌رسد با توجه به گزارش‌های واقعی و حقیقی که دست ما هست به لطف خدا فعالیت مرکز قابل قبول بوده است و گواه مطلب توجه پرسشگران و کاربران متعدد به مرکز و فعالیت‌های آن است حتی محققینی که با ما مرتبط‌اند و در خدمت‌شان هستیم مشتاقانه با مرکز ارتباط دارند. اما به لحاظ مسائل خرد و برنامه‌ای هم این را باید بگوییم که مرکز در این حوزه نیز با تکیه بر اهداف و سیاست‌ها، حرکت کاملاً رو به رشد داشته و این حرکت در مسیر اهداف و سیاست‌ها بوده و این جای خوشحالی دارد. ولی ممکن است این را هم بگوییم که آن حد و اندازه‌ای

که ایده آل ما بوده به لحاظ جا افتادن مرکز در فضای عمومی، هنوز به آن معنا نرسیده‌ایم. طبیعتاً یک مشکلاتی وجود دارد که ان شاء الله حل می‌شود. پتانسیل عظیمی در این مرکز وجود دارد که اگر مردم عزیزمان اطلاع داشته باشند طبیعتاً حجم سؤالات وارده چندین برابر می‌شود چرا که مردم اعتقاد خاصی به حوزه دارند گاهی می‌گویند من زنگ زدم یا نامه نوشتم سوال دارم و مشکلم را می‌خواهم با حوزه علمیه مطرح کنم و از حوزه جوابم را بشنوم. دیگران هم می‌توانند به من پاسخ بدهند ولی من می‌خواهم از حوزه علمیه و مرکز زیر نظر حوزه علمیه قم پاسخ خود را دریافت کنم. این خیلی مهم است. البته تبلیغات مرکز باید عمیق‌تر باشد؛ کیفیت برنامه‌ها هم همینطور که ان شاء... بوده و در این سال‌ها به لطف خدا بیشتر هم خواهد شد.

مجله‌ی پاسخ: اشاره کردید به اطلاع مردم از مرکز؛ چرا با وجود جایگاه مهمی که مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات دارد ولی بیشتر مردم و حتی نهادها از وجود چنین مرکزی بی‌اطلاع هستند؟ آیا فعالیت بدور از فضای رسانه‌ای جزء سیاست‌های مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات است؟

♦ در واقع آنچه که ما دنبالش هستیم پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات دینی مردم است و این به نوعی متوقف بر تبلیغ مرکز است. ما در این چند سال اخیر هم که در خدمت عزیزان بودیم توانسته‌ایم با آن امکانات موجود و در حد وسع‌مان برای تبلیغ مرکز فعالیت‌های متعدد داشته باشیم و به لطف خدا کار شده از حیث تشکیل همایش‌ها و نشست‌ها و نمایشگاه‌ها و غرفه‌های پاسخ‌گویی در سطح شهر قم و استان‌ها و نمایشگاه کتاب تهران و قرآن تهران و اینها همه خودش تبلیغ مرکز بوده، در عین حال ما معتقدیم که هنوز مرکز به لحاظ تبلیغی و شناسایی به جایگاه مطلوب خود نرسیده است که واقعا باید همه دست به دست هم بدهند و این مرکز را به عنوان یک مرکز پژوهشی و مطالعاتی حوزوی و علمی حسب فرض و ضرورت برایش تبلیغ بکنند اما درباره سوال دوم‌تان، باید گفت نه. بنا نیست که فعالیت‌های مرکز بر اساس روش سنتی مثلاً به صورت پاسخ‌گویی مکتوب و مانند آن، پیش برود کما اینکه الان دیگر سوال مکتوب از بین رفته و بیشتر از طریق فضای مجازی و ایمیل و پرسش الکترونیک از طریق سایت اندیشه دریافت می‌شود و ان شاء... طرح‌های

دیگری داریم که هم قضیه تبلیغ مرکز برای مردم عزیزمان و هم پاسخگویی را حتی از ایمیل و اینها فراتر ببریم و ما الان این قضیه را در مجاری مختلفی انداخته‌ایم. یکی‌اش همین پاسخگویی از طریق ایمیل‌ها معمولی است. یکی‌اش از طریق تدوین و طراحی نرم افزارهای مختلف و متعدد است که خیلی‌هایش هم رونمایی شده و الان چندین نرم افزار علمی و تخصصی در فرایند آماده‌سازی است که به زودی اینها رونمایی می‌شود. یکی دیگر از صورت‌های به روز خدمت‌رسانی مرکز پاسخ به شبهات از طریق ساخت کلیپ و تولیدات بصری است که الان دو سی دی که مشتمل بر ۱۰۰ کلیپ پاسخ‌گویی به شبهه و سوال است. آماده شده و قابلیت پخش در شبکه‌های صدا و سیما دارد و خلاصه صور مختلفی از قضیه هست که اینها ان‌شاء... حتماً به لطف خدا و با عنایت خداوند تبارک و تعالی و لطف و نظر حضرت صاحب الامر ان‌شاء... تقویت می‌شوند و البته برنامه ما ارتقای حضور مرکز در فضای سایبری است. اگر حوزه نتواند آنجا ورود پیدا بکند دیگران ورود پیدا می‌کنند. آنجا اگر من یک شبهه را جواب بدهم گروه‌های متعددی شاید هزاران نفر پاسخ را این طرف و آن طرف بفرستند. و معلوم است چنین امری منشأ چه خیراتی خواهد بود و اثرش چقدر است؟ لذا سیاست ما هم این است که ان‌شاء... در این مسیر حرکت کرده و این مسیر را تقویت بکنیم.

مجله‌ی پاسخ: امروزه به موازات پیشرفت تکنولوژی‌های ارتباطی و گسترش فضای مجازی استظهار دارید که شیوه‌های القای شبهه و تخریب باورهای عمومی خیلی پیچیده‌تر شده است آیا حوزه‌های علمیه به ویژه مرکز تخصصی مطالعات و پاسخگویی به شبهات در این راستا دارای یک سیاست راهبردی خاصی هست؟ اشاره کردید فضای مجازی فضای مهمی است آیا الان با توجه به فضای القای شبهه که به نوعی پیچیده هم صورت می‌پذیرد، و به نوعی تخریب باورهای عمومی پیچیده‌تر شده برای مقابله با این قضیه برنامه‌ریزی خاصی مد نظر است؟

♦ قطعاً همین طور است و اگر این نباشد نقصان کار است. ببینید شبهه و القای شبهه در هر زمانی دارای سبک و سیاق خاصی است. در هر عصری و مقطعی از تاریخ همانطور که در گذر زمان علم تطورات پیدا می‌کند شبهه هم تطوراتی دارد و آنهایی که القای شبهه می‌کنند سبک‌های متنوعی را به کار می‌برند و الان واقعا القای شبهه روش‌های نوینی پیدا کرده، هر

چند جنس شبهه همان شبهه قدیم است که بارها مثلاً جواب داده شده اما رنگ و لعابش را تغییر داده‌اند، صبغش را عوض کردند تیتزش را، موضوعش را، عنوان کلمات را عوض کردند نوع بیان را عوض کردند. جهت شبهه را عوض کردند به هر حال اینها تنوع در شبهه‌سازی و القای شبهه است. خب معلوم است یک شبهه‌ای را که مثلاً هزارسال پیش گفته شده و به صورت متعدد و مفصل جواب هم داده‌اند، اگر بخواهند به همان روش هزار سال پیش طرح کنند کسی به این شبهه و به این حرف توجهی نمی‌کند. لذا مجبور است این شبهه را بیاورد رنگش را عوض بکند بیانش را عوض بکند به روش بکند مدرن و مدرنیته محورش کرده و بعد طرحش بکند. وقتی این روش‌های جدید بیاید، خب ما اینجا چکار باید بکنیم؟ آنها بنشینند هزینه کنند روز به روز شبهات متعددی طرح بکنند حالا یا زیرشاخه آن شبهات اصلی بوده یا نه ممکن است شبهه جدیدی باشد روشن است چنین امری حضور حوزه علمیه و مراکز حوزوی و فعالان دینی در پاسخ‌گویی نوین به شبهات را ضروری می‌کند. حوزه علمیه و مرکز مطالعات و پاسخ‌گویی به شبهات با توجه به اهداف و سیاست‌هایی که دارد به لطف خدا در این زمینه قدم‌هایی برداشته و باید این قدم‌ها البته جدی‌تر و محکم‌تر هم بشود و یکی از طرح‌های در فرایند اجرای مرکز، طرح سامانه شبهه‌یابی است که برنامه طبقه‌بندی شبهات را دارد. شبهات نوین، شبهات با سبک و سیاق‌های مختلف با اهداف مختلف که طرح می‌شود در موضوعات مختلف، ریز موضوع باشد، کلان موضوع باشد و نوع نقد این شبهات، و اموری از این قبیل؛ یعنی ما باید الان بیاییم در بحث پاسخ‌گویی نوین به شبهات قدم برداریم. ببینیم دشمن دین و ایمان مردم با چه حربه‌ای جلو آمده ما هم با همان حربه عمل کنیم اگر نخواهیم یا نتوانیم با همان حربه بلکه قوی‌تر از آن در امر پاسخ‌گویی به شبهات ورود پیدا بکنم موفق نخواهیم بود. چرا که پاسخ‌گویی دچار آسیب روشی است هر چند ممکن است از نظر علمیت، قوی باشد ولی چون روش مشکل دارد، موفق نمی‌شود. باید ما روش‌ها را نوین کنیم چون آنها نوین کردند. البته این به معنای انفعالی بودن هم نیست. بلکه استفاده از روشی است که خود دشمن از آن بهره برده است و پاسخ دشمن با زبان خودش نوعی مهارت روشی در مقابله با دشمنی دشمنان است. حتی اگر او روش جدید آورده من با دو سبک جدید و مدرن عمل کنم و جلو بروم لذا

به نظر می‌رسد باید مراکز پژوهشی و خصوصا آنهایی که متصدی پاسخگویی به شبهات و سوالات مردم هستند در عرصه‌های مختلف دینی روی این قضیه حساب باز کنند و حتی دوره‌های مختلف برای محققین‌شان بگذارند، کارگاه پژوهشی و پاسخگویی نوین به شبهات بگذارند و البته ما هم در برنامه‌ها چنین سیاستی را دنبال می‌کنیم و اقداماتی هم صورت پذیرفته و ان شاء... بیشتر هم خواهد شد و مردم عزیز آثارش را خواهند دید.

پایان

